

Michaëlsfeest

Het begin van de herfst wordt gemarkeerd door het (niet zo bekende) feest van Michaël, op 29 september. Elk seizoen heeft zo zijn specifieke feest. De lente wordt gekenmerkt door Pasen, de zomer door het feest van Johannes de Doper (Sint-Jan) en de winter door Kerstmis. Daartussen bevinden zich de wat kleinere feesten, meestal zo'n 40 dagen na het ene feest en 40 dagen voor het andere, als een extra ankerpunt in het jaar.

Het meebeleven van de jaarfeesten is geen vanzelfsprekendheid meer voor mensen van onze tijd. Sterker, het ritmische bewegen van de natuur door het jaar heen gaat gewoonlijk geheel aan ons voorbij. Het verschil in seizoen is vaak slechts een kwestie van een dunnere of dikkere jas.

Dat kun je beschouwen als een gemis. Opgegroeid als we zijn in een verstedelijkte wereld vol elektrische apparaten, kunstmatige verlichting en virtuele contacten hebben we nog nauwelijks een gevoel voor wat je het ademen van de aarde zou kunnen noemen. We zijn er niet mee bezig, te veel als we in beslag worden genomen door werk, geld verdienen, consumeren.

Vroeger was dat anders. Toen was men veel meer één met de natuur, was men ook afhankelijk van diezelfde natuur. Een misoogst kon hongersnood, ziektes en massale sterfte tot gevolg hebben. De natuur was voelbaar, tastbaar, overal aanwezig. Dit leidde tot allerlei soorten geloof en bijgeloof. Met alle uitwassen van dien. Moeten we dan terug naar vroeger? Nee, absoluut niet. Er was toen weliswaar sprake van een (wat dromerig) natuurbewustzijn, maar het ontbrak de mens van vroeger aan wat wij de afgelopen eeuwen juist ontwikkeld hebben: (zelf)bewustzijn. Wat betekent: bezig zijn onszelf als individu uiteen te zetten in de wereld. Wie ben ik, wat is mijn moraliteit? We leven in het ik-tijdperk. Geloven doen we niet langer, ten minste niet op voorspraak van anderen. We zoeken het zelf wel uit.

Waarom in onze moderne tijd dan toch aandacht voor de jaarfeesten? Omdat we in dat ritme van de natuur, van de aarde, iets van dit bewustzijn verder uit kunnen leren diepen. Zo leert ons de viering van het Michaëlsfeest op 29 september. Laten we dat verder onderzoeken.

Bewustzijn verdiepen

Allereerst, wie is of was Michaël? Een aartsengel ja, zoals beschreven in zowel het *Oude* als het *Nieuwe Testament* van de bijbel (en ook de Koran). Een van de zeven aartsengelen die wij kennen. In de *Openbaring van Johannes* staat hoe Michaël de draak in de hemel heeft overwonnen en deze vervolgens op aarde werpt.

Dit beeld van de draak die overwonnen moet worden komt in verschillende mythen en sagen voor. Denk aan Perseus in de Griekse mythologie of aan Sint-Joris uit Middeleeuwse verhalen. Volgens Jung is het motief van de draak die verslagen dient te worden een van onze archetypen. Een archetype is de inhoud van het collectieve onbewuste dat wij als mensen op elkaar overdragen.

Het is nu aan de mensen op aarde om deze draak te overwinnen, zo valt uit de *Openbaring van Johannes* af te lezen. De draak staat in zijn algemeenheid voor het kwaad, voor de kracht die de mens "onvrij" wil maken of houden. Wat maakt de mens onvrij? Datgene wat hem bindt aan aardse omstandigheden als hebzucht, behoefte aan macht en status, verslaving. Het zijn de aardse verleidingen die hem wegvoeren van een innerlijke vrijheid, van het vermogen ruimte te creëren voor zichzelf en de ander. Om innerlijke rust en liefde te veroveren.

Hoe kunnen wij als mens de draak verslaan? Door ons als eerste bewust te worden wie we zijn, wat we als motieven in ons dragen en waar we naar toe willen. En met name, wat ons hierbij tegenwerkt. De sleutel hiertoe is ons bewustzijn.

Het begrip bewustzijn staat momenteel in het middelpunt van de belangstelling van filosofen en neurologen. Wat is het? Een combinatie van molecuulprocessen in de hersenen, beweren de meeste neurologen. Maar dat is een gemakzuchtige redenering, geënt op het idee dat materie de grondslag van het leven is. Dit soort denken reduceert de mens tot een voorgeprogrammeerde machine, zonder zingeving en vrije wil.

Wat het wel is? Let allereerst op het woord bewustzijn zelf, dat is een werkwoord. Voor bewustzijn moeten we innerlijk in beweging komen. Het vraagt waarneming, voor zowel de buitenwereld als de eigen binnenwereld. Waarneming die overgaat in aandacht.

De meeste mensen in onze westerse wereld denken dat het bewustzijn in ons hoofd zit. Dat kenmerkt de mens van nu, alleen nog vertrouwend op zijn denken. Maar het bewustzijn kan zich overal bevinden, in het lichaam en zelfs daarbuiten. Daar valt mee te oefenen, met meditatie technieken bijvoorbeeld.

Het lastige is, bewustzijn valt niet te meten. Daar zijn geen instrumenten voor. Toch weten we dat ze bestaat. Waarom? Omdat we bewustzijn beleven!

Zingeving en licht geven

Beleving, daar gaat het om. Dat zorgt voor de gewenste interactie tussen lichaam, geest en omgeving. Kunst en cultuur zijn juist daarom zo belangrijk omdat ze aan de strikt persoonlijke beleving appelleren. Hiermee bezig zijnde versterken we ons bewustzijn.

En wat beleven we aan het begin van de herfst? De zichtbare natuur begint af te sterven en tot ontbinding over te gaan. Dit ruik je, dit proef je als je door de bossen loopt. De stilte die er hangt is er een van berusting. Je voelt, het is voorbij, de tijd van groeien en bloeien. Het leven is aan het inzakken, de grond in. Je kunt dit aan den lijve ondervinden. Het brengt iets mistroostigs met zich mee, een bepaald soort gelatenheid ook. Er valt niets aan te doen. Nog eenmaal, als in een soort van stuiptrekking, lichten de rood gekleurde bladeren van de bomen fel op in een ondergaande zon. Maar je weet, de grauwe kaalheid van de winter is in aantocht.

Ga je hierin mee – en dat is eigenlijk wel de bedoeling – dan stuit je op een moeilijkheid. Je zou in jezelf een afbraakproces kunnen ervaren, overeenkomstig de natuur om je heen. Je voelt je eigen levenskrachten wegvloeien. Daar kun je flink moe of zelfs depressief van worden.

Daarom, in de herfst wordt er een beroep op ons gedaan. Om overeind te blijven zullen we de afbraakprocessen die we om ons heen beleven innerlijk moeten weerstaan. Dat vereist iets nieuws. Het vraagt om een tegenkracht die het destructieve karakter van de natuur overwint. We worden gedwongen in ons bewustzijn het tegenovergestelde aan te boren van wat er in de natuur gebeurt. Tegenover het sterven dienen we het levende, het wordende in onszelf naar boven te halen. Dat valt in eerste instantie niet mee. We zijn dat vanuit ons dagelijks leven niet gewend. Het vraagt een bepaald soort afdaling in je binnenste. Dat kost kracht.

Hoe doe je dat, dit aanboren van “het levende” in jezelf? Door net als de natuur jezelf “af te leggen”. Houd jezelf tegen het licht. Durf te sterven. Als met een zwaard snijd je wat dit licht niet verdraagt (en dus al te aards is) denkbeeldig van je af. Dat zijn de uiterlijkheden die jouw persoon in de wereld helpen te overleven, de eigenschappen die jou aan de buitenkant zichtbaar doen zijn. Die doen er niet echt toe. Je stuit dan op wat er overblijft, een kern vergelijkbaar met het zaad in de aarde. In die kern zit een levenskiem, een bron van groei en licht. Wanneer het je lukt dit lichtgevende gedeelte in jezelf te herkennen, ontdek je idealen en andere vormen van zingeving die zich daar kennelijk hebben opgehouden. Er zit vuur in. Je eerste impuls is dit vuur naar buiten te willen brengen. Maar, de buitenwereld zal jouw goedbedoelde motieven meestal niet vriendelijk ontvangen. O nee, je gaat tegen de stroom in, tegen de tijdsgeest, tegen wat er in de maatschappij plaatsvindt. Daar zit men niet op te wachten. Je zult weerstanden ontmoeten, strijd leveren. Of, om met het beeld van Michaël te spreken, je zult de draak ontmoeten en deze willen verslaan. Maar de draak zal niet meewerken.

De draak overal, maar ook in jou

Dat is het beeld van Michaël. Dit kunnen we ons bewust worden tijdens het Michaëlsfeest en in de periode daarna: keer te midden van een omgeving die aan het instorten is, naar binnen toe. Ontdek daar zingeving. Durf tegen de stroom in te gaan.

De afbraak van al het levende gebeurt trouwens niet alleen in de herfst, maar ook in de tijdspanne waarin we sinds ruim een eeuw leven. Als mensheid zijn we steeds meer vervreemd geraakt van onze oorsprong, onze eigen natuur. Daarom kun je het ook breder zien: ontwikkel te midden van een wereld die het innerlijke spoor bijster is, getuige de breuken in relaties, de roofoverval die op de natuur wordt gepleegd, het jachtige leven waardoor steeds meer mensen in de stress of overspannen raken, ontwikkel daarin iets eigens, iets waar niemand anders dan jijzelf vat op heeft: licht en ruimte in je binnenste. Zoek en ontdek nieuwe idealen.

Je kunt deze uitdragen naar de buitenwereld, maar pas op, wees je ervan bewust dat je te allen tijde de strijd aangaat met jezelf, met de draak in jou. Hoe dat zit bij de ander (of in de wereld) is in eerste instantie minder belangrijk. Wel in zoverre om met die ander mee te leven, maar niet om die te willen verbeteren. Strijden tegen de ander is verliezen van jezelf.

Michaël wordt wel het aangezicht van Christus genoemd. Door hem heen schijnt het wezen van Christus ons tegemoet. Het is daarom niet voor niets dat het Michaëlsfeest tussen Sint-Jan (24 juni) en Kerstmis (25 december) wordt gevierd. Wanneer we van buiten weer terug moeten keren naar binnen toe (hetgeen gebeurt in het ritme van zomer naar winter), dan gaan we eerst langs Michaël alvorens tot Kerstmis te komen.

We kunnen om die reden zeggen dat het opnemen van de impuls die vanuit het Michaëlsfeest ons tegemoet treedt slechts een eerste stap is. Een grote innerlijke stap weliswaar, maar één die kan leiden tot een nog veel grotere gebeurtenis: de Christus in ons geboren laten worden.

Geschreven door Fred Tak

Fred Tak heeft *Van herfst tot zomer, met de jaarfeesten door het schooljaar geschreven*, uitgegeven bij Christofoor, 2000